

УДК 556.114

Забокрицька М.Р.

Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

МІЖДЕРЖАВНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО З МОНІТОРИНГУ ТА УПРАВЛІННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ Р. ЗАХІДНИЙ БУГ

Ключові слова: річка Західний Буг, міждержавне співробітництво, моніторинг, управління водними ресурсами

Вступ. Транскордонна річка Західний Буг для трьох сусідніх держав – України, Польщі та Білорусі слугує інтегратором інтересів як з економічного, так і з екологічного міждержавного співробітництва. Протікаючи по території Польщі Західний Буг впадає в р. Нарев у Зегжинському водосховищі, що є головним ресурсом питної води для м. Варшава. А згідно польських та німецьких джерел Буг розглядають як ліву притоку р. Нарев, яка впадає в р. Вісла [6]. Особливо важливим є той факт, що на відрізку 363 км Західний Буг є природним державним кордоном між зазначеними вище країнами. Протягом 185 км річка утворює природний державний кордон між Україною на правому боці і Республікою Польща – на лівому. За межами нашої держави, протягом 178 км – між Білоруссю та Польщею. Відповідно, басейн Західного Бугу поділяється на окремі ділянки, кожна з яких є частиною території держави, в межах якої річковий басейн повністю знаходиться під її суверенітетом.

Постановка та актуальність проблеми. Для України міждержавне співробітництво з моніторингу та управління водними ресурсами транскордонних річок є дуже важливим і актуальним, по-перше, в рамках Гельсінської Конвенції „Про охорону та раціональне використання транскордонних водотоків і міжнародних озер” (укладена під егідою Європейської економічної комісії ООН у 1992 р. та ратифікована Україною в 1999 р.), а по-друге – Водної Рамкової Директиви (документу, що визначає сучасну та перспективну політику країн Європейської спільноти з водних проблем). Відповідно до основних положень Гельсінської Конвенції найважливішими завданнями природоохоронної діяльності є налагодження сучасної мережі моніторингу та здійснення ефективного контролю якості вод як на національному, так і міждержавному рівнях [8]. А прийнята у 2000 р. Європейським Парламентом та радою Європейського Союзу Водна Рамкова Директива спрямована на досягнення суттєвих позитивних змін в практиці управління водними об’єктами і річковими басейнами та

Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. – 2011. – Т.2(23)

запровадження нових підходів до отримання, інтерпретації і використання інформації про стан водних ресурсів.

При цьому, річковий басейн вважається головним об'єктом сучасного водогосподарського та екологічного менеджменту, а погоджений контроль і управління внутрішніми і транскордонними водними об'єктами, зокрема, моніторинг якості їх вод, розглядаються як пріоритетні інструменти відповідних водогосподарських і водоохоронних заходів і на національному, і міжнародному рівнях.

Виклад основного матеріалу. Міждержавне співробітництво з контролю якості вод р. Західний Буг триває давно. Зокрема, 17 червня 1964 р. між Урядами колишнього СРСР і Польщі був підписаний договір, за яким у тому числі регулювалася система моніторингу в прикордонній частині р. Західний Буг. Починаючи з 1965 р. дослідження якості вод річки проводилися окремо кожною стороною. Проте, обмін інформацією про джерела забруднення та якість води в басейні річки не здійснювався.

Матеріали досліджень за 25-ти річний період (1965-1988 рр.) були використані спеціалістами Польщі і колишнього СРСР (України і Білорусі) для розробки "Програми охорони та покращення якості вод в басейні прикордонної ділянки р. Західний Буг", яку затвердили на міждержавному рівні у 1988 р.

Після створення Державного комітету України по охороні природи (1990 р.) контроль якості води р. Західний Буг на території України став здійснюватися із щомісячним відбором проб води в прикордонних створах.

За рішенням парламенту Білорусі в червні 1991 р. створено місцевий науково-технічний центр "Екологія", який займався комплексними дослідженнями вод Західного Бугу, а також його приток вздовж польсько-білоруського кордону. Проте, дослідження були епізодичними, тому не могли слугувати основою для узагальнюючих висновків щодо визначення стану якості вод річки.

Розвитку транскордонного міжрегіонального польсько-білоруського співробітництва слугував підписаний у травні 1992 р. між Державним Комітетом по екології Республіки Білорусь і Міністерством охорони навколишнього середовища і лісового господарства Республіки Польща Договір «Про співпрацю в області охорони навколишнього середовища» [4].

У відповідності з погодженою програмою між Держуправлінням екоресурсів у Волинській області та Інспекціями охорони середовища Замостського і Хелмського воєводств Польщі, а пізніше і Брестським комітетом охорони природи Білорусі, у 1992 р. продовжено відбір і аналіз проб води р. Західний Буг та її приток. В цей час відбувається обмін інформацією, її узагальнення і випуски щорічників з даними лабораторних досліджень. Польською стороною здійснюються монографічні видання, виходять колективні публікації польських та українських авторів, які присвячені моніторингу якості вод прикордонної частини басейну р. Західний Буг.

29 вересня 1995 р. з метою соціально-економічного розвитку, наукового та культурного співробітництва прикордонних територій України та Польщі створюється регіональна структура – транскордонне об'єднання Єврорегіон «Буг», для якого одним із пріоритетних напрямків розвитку співробітництва стала охорона і поліпшення стану навколишнього природного середовища, в тому числі раціональне використання та охорона водних ресурсів Західного Бугу, який набув особливого значення з точки зору його центрального розташування в Єврорегіоні.

Транскордонне об'єднання Єврорегіон „Буг” спочатку охоплювало адміністративні території України (Волинська область) та Польщі (Хелмське, Замостське, Люблінське і Тарнобжезьке воєводства). Пізніше (15.05.1998 р.), територія Єврорегіону „Буг” розширилася за рахунок приєднання адміністративних територій як Польщі (Білопідляське воєводство), так і Білорусі (Брестська область). Крім того, в 2000 р. до складу об'єднання увійшли Сокальський та Жовківський райони Львівської області (Україна) [5-6, 7].

Пізніше, основою для розвитку міждержавної українсько-польської співпраці з контролю вод басейну Західного Бугу стала підписана між Урядами України та Польщі Угода «Про співробітництво в галузі водного господарства на прикордонних водах» (10.10.1996 р.). На підставі п. 10 статті 15 Угоди, створено українсько-польську Комісію з питань прикордонних вод, на першому засіданні якої (м. Замость, 2000 р.) затверджено українсько-польські регіональні робочі групи [1]:

- з питань планування прикордонних вод;
- з питань охорони прикордонних вод від забруднень;
- з питань протиповіневого захисту, регулювання і меліорації;
- з питань ліквідації надзвичайних забруднень прикордонних вод;
- з питань гідрометеорології та гідрогеології.

Міждержавне співробітництво між науковими і виробничими природоохоронними установами України, Польщі та Білорусі відбувалося і в рамках міжнародного проекту “Транскордонний моніторинг та оцінка якості води річок Західний Буг, Уж та Латориця” (TACIS, 1997-2001 рр.). Проект здійснювався як елемент втілення Гельсінської Конвенції із залученням провідних експертів із Європейського Союзу та України [9].

По завершенню проекту TACIS по р. Західний Буг був підписаний керівний документ “Регламент збору і обміну даними з моніторингу якості води в басейні р. Західний Буг між органами Мінекоресурсів, Міністерства охорони здоров'я і Держводгоспу України” (12.04.2001 р.). Документ визначав характер, обсяги, структуру та періодичність обміну екологічною інформацією між зазначеними вище відомствами. Крім того, згідно Регламенту було розроблено програму моніторингу якості води у басейні Західного Бугу, яка визначала порядок, за яким кожне відомство у зазначені терміни готує і подає первинну інформацію, що була зібрана у відповідних областях, до об'єднаної уніфікованої бази даних (ОУБД) моніторингу якості вод р. Західний Буг для інформаційного забезпечення управління в галузі

охорони і раціонального використання водних ресурсів басейну р. Західний Буг [6].

Крім того, в системі моніторингу якості вод річки в Україні на суміжній з Польщею та Білоруссю територіях було запропоновано визначити пункти із статусом національних (прикордонних) і транскордонних. Слід зазначити, що ці пункти належать до системи моніторингу якості вод Державного управління охорони навколишнього природного середовища у Волинській області. Розташування транскордонних пунктів з української сторони відповідає вимогам Гельсінської Конвенції “Про охорону та раціональне використання транскордонних водотоків і міжнародних озер” та програмі моніторингу сусідньої держави Польщі. За цими пунктами між Україною та Польщею здійснюється систематичний транскордонний обмін інформацією про стан якості вод річки.

В рамках підписаного у 1998 р., між Республікою Білорусь і Україною, Договору «Про економічне співробітництво на 1999-2008 рр.» діє Міждержавна програма довгострокового економічного співробітництва між Республікою Білорусь та Україною. В програмі передбачено низку заходів, в тому числі про співробітництво у вирішенні регіональних проблем: за пунктом 3.3 – підготовка проекту міжурядової угоди про спільне використання і охорону прикордонних водних об’єктів (16.10.2001 р.); за пунктом 3.5 – співробітництво між Брестською та Волинською областями в рамках Єврорегіону “Буг” [4].

Міждержавне співробітництво з моніторингу і управління водними ресурсами р. Західний Буг триває і нині. Протягом 2004-2006 рр. за програмою Європейського Союзу (ЄС) з транскордонного співробітництва був здійснений другий міжнародний проект – “Управління басейнами річок Буг, Латориця і Уж”. Проект з транскордонного співробітництва був направлений на впровадження положень як Гельсінської Конвенції, так і Водної Рамкової Директиви ЄС щодо комплексного та збалансованого управління водними ресурсами басейну Західного Бугу [2]. Реалізація проекту здійснювалася за трьома основними напрямками: транскордонне співробітництво; впровадження організаційної структури управління річковим басейном; комплексний моніторинг і управління водними ресурсами басейну.

Слід зазначити, що по завершенню проекту в Україні для проведення заходів, що націлені на реалізацію в межах басейну Західного Бугу комплексної басейнової системи управління водними ресурсами та для забезпечення сталого розвитку Волинської і Львівської областей, на території яких розташований басейн, створено виконавчий орган з питань управління водними ресурсами – Західно-Бузьке басейнове управління водних ресурсів (БУВР) (наказ Державного Комітету України по водному господарству – № 326, від 22.11.05 р.) [3]. Згідно з Положенням „Про Західно-Бузьке басейнове управління” (наказ Державного Комітету України по водному господарству – № 339, від 06.12.05 р.) Західно-Бузьке БУВР у процесі виконання покладених на нього завдань взаємодіє з Обласними

державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, територіальними органами Міністерства охорони навколишнього природного середовища України та іншими органами виконавчої влади та водогосподарськими організаціями, водокористувачами, громадськими об'єднаннями, розташованими в межах басейну.

Пізніше, на підтримку діяльності Західно-Бузького БУВР, за рішенням Волинської та Львівської обласних Рад і обласних державних адміністрацій, створено постійно діючий, консультативно-дорадчий орган управління в басейні річки – Західно-Бузьку Басейнову Раду (17.03.2006 р.) [3]. До її складу увійшли представники як державних органів виконавчої влади, виборних органів обласного та районного рівнів і органів місцевого самоврядування, так і представники водокористувачів, наукових установ та громадських організацій обох областей (всього 45 чоловік). Головною метою створення Західно-Бузької Басейнової Ради є впровадження ефективного механізму по виконанню заходів Довгострокової цільової басейнової програми з метою поліпшення якості води та екологічного оздоровлення басейну Західного Бугу.

Першим кроком на шляху до виконання Україною та Польщею спільних координованих дій по впровадженню положень Водної Рамкової Директиви ЄС щодо створення інтегрованої комплексної та збалансованої басейнової системи управління водними ресурсами басейну Західного Бугу стало підписання між Західно-Бузьким басейновим управлінням водних ресурсів (м. Луцьк) та Регіональним управлінням водного господарства (м. Варшава) Угоди про співробітництво (м. Люблін – Польща, 11.05.2006 р.) [1].

Висновок. Проведення комплексного моніторингу та збалансованого управління водними ресурсами р. Західний Буг є можливим лише за умови ефективного та координованого міждержавного співробітництва зі сторони наукових та виробничих природоохоронних установ трьох сусідніх держав – України, Польщі та Білорусі.

Список літератури

1. *Бондарук В.О.* Управління водними ресурсами в басейні р. Західний Буг / В.О. Бондарук // Матеріали IV Міжнародного водного форуму “Аква Україна – 2006” – К., 2006. – С. 56-58.
2. Водна Рамкова Директива ЄС 2000/60/ЕС. Основні терміни та їх визначення. – К., 2006. – 240 с.
3. *Забокрицька М.Р.* Впровадження басейнової системи управління водними ресурсами р. Західний Буг / М.Р. Забокрицька, О.В. Бондарук // Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. – 2007. – Т. 13 – С. 34-40.
4. *Забокрицька М.Р.* Міжнародне співробітництво у галузі охорони вод транскордонного басейну Західного Бугу / М.Р. Забокрицька // Тези доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих науковців “Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво” : у 2-х тт.. – Луцьк : Вежа, 2006. – Т. 2. – С. 395-397.
5. *Забокрицька М.Р.* Характеристика основних напрямків досліджень української частини басейну р. Західний Буг / М.Р. Забокрицька // Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія. – 2005. – Т. 8 – С. 94-103.
6. *Забокрицька М.Р.* Гідроекологічний стан басейну Західного Бугу на території України / Забокрицька М.Р., Хільчевський В.К., Манченко А.П. – К.: Ніка Центр, 2006. – 144 с.
7. *Луцишин Н.П.* Еколого-господарська ситуація на території Євротресту „Буг” / Н.П. Луцишин, П.В. Луцишин // Наук. вісник ВДУ імені Лесі Українки. Сер. Географічні

науки. – 2001. – № 2. – С. 116-119. **8.** Чиста вода – чисте довкілля. Шляхи інтеграції України до Європейського Союзу. – К. : Артек, 2001. – 32 с. **9.** Bug and Latorica-Uzh Transboundary Water Quality Monitoring and Assessment / 1997 TACIS CBC. – Kyiv, 2001. – 167 p.

Міждержавне співробітництво з моніторингу та управління водними ресурсами р. Західний Буг

Забокрицька М.Р.

Досліджено основні напрямки та результати міждержавного співробітництва з моніторингу та управління водними ресурсами р. Західний Буг між науковими та виробничими природоохоронними організаціями трьох країн – України, Польщі та Білорусі.

Ключові слова: річка Західний Буг, міждержавне співробітництво, моніторинг, управління водними ресурсами.

Межгосударственное сотрудничество по мониторингу и управлению водными ресурсами р. Западный Буг

Забокрицкая М.Р.

Исследованы основные направления, а также результаты межгосударственного сотрудничества по мониторингу и управлению водными ресурсами р. Западный Буг между научными и производственными природоохранными организациями трех стран – Украины, Польши и Белоруссии.

Ключевые слова: река Западный Буг, межгосударственное сотрудничество, мониторинг, управление водными ресурсами.

Intergovernmental collaboration on the monitoring and managing of the river Western Bug water

Zabokrytska M.R.

The main trends and the results of the intergovernmental collaboration on the monitoring and managing of the river Zapadniy Bug water resources between the scientific and the industrial nature protuting organizations in Ukraine, Poland and Belarus have been investigate.

Keywords: river Zapadniy Bug, intergovernmental collaboration, monitoring, managing water.

Надійшла до редколегії 30.05.11